

SAME WORLD

“Μοιραζόμαστε σχολικές πρακτικές για την αειφορία”

**1ος Ευρωπαϊκός Διαγωνισμός Καλών Εκπαιδευτικών Πρακτικών
Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης – Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη
του προγράμματος SAME WORLD**

Μεταναστευτικό Αιγαίο Ανθρωπιά υπό εξαφάνιση

**Άννα Τρίγκατση, Σταυρούλα Βλάχου, Στυλιανή Κεραμιδά,
Αλεξάνδρα Ηλία**

Περιβαλλοντική Ομάδα (Α΄ & Β΄ Λυκείου)

mail@1lyk-metam.att.sch.gr

1ο ΓΕΛ Μεταμόρφωσης

Μεταμόρφωση, 2015-2016

1. Θέμα(τα)

Παρακαλώ επιλέξτε το θέμα (ή τα θέματα) με το οποίο (ή τα οποία) συνδέεται περισσότερο η εκπαιδευτική πρακτική σας:

Περιβαλλοντική μετανάστευση

2. Περίληψη

Παρακαλώ γράψτε μια περίληψη της εκπαιδευτικής πρακτικής προσδιορίζοντας τα βασικά θέματα, στόχους, δραστηριότητα/τες και μεθοδολογία:

Το περιβαλλοντικό πρόγραμμα *Μεταναστευτικό Αιγαίο. Ανθρωπιά υπό εξαφάνιση* προσέγγισε το θέμα των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών και των μετακινήσεων μέσα στον χρόνο και τον χώρο. Επικεντρωθήκαμε στον ελλαδικό χώρο δίνοντας έμφαση στη θάλασσα ως μέσο μετακίνησης-προσέγγισης-απομάκρυνσης. Ξεκινήσαμε από τους Έλληνες μετανάστες και κυρίως τους πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής. Αναφερθήκαμε στους εκτοπισμούς πληθυσμών στον ελληνικό εμφύλιο και στις μετακινήσεις παιδιών εντός και εκτός Ελλάδος. Ιδιαίτερως ασχοληθήκαμε με τις σύγχρονες πληθυσμιακές ροές στη χώρα μας. Σε αυτό το πλαίσιο μας απασχόλησε το θέμα της περιβαλλοντικής μετανάστευσης λόγω κλιματικής αλλαγής, φυσικών καταστροφών και άνισης κατανομής τροφής και φυσικών πόρων. Στους βασικούς μας στόχους ήταν η ανάδειξη της περιβαλλοντικής διάστασης των πληθυσμιακών μετακινήσεων, ακόμη και όταν ο προφανής λόγος είναι ο πόλεμος. Επίσης η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και της ιδέας του εθελοντισμού και του ενεργού πολίτη. Εξετάσαμε αίτια, συνέπειες και πρακτικές αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν από τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών. Προβληματιστήκαμε για τις αναλογίες ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν. Χρησιμοποιήσαμε τη βιωματική μέθοδο, αφόρμηση (ντοκιμαντέρ, ταινία, παράσταση), καταιγισμό ιδεών, συζήτηση, παιχνίδι ρόλων, αυτοσχεδιασμό, λογοτεχνία-κόμικς, νέες τεχνολογίες (ηλεκτρονικές πλατφόρμες, εκπαιδευτικά πακέτα), επίσκεψη πεδίου. Συνεργαστήκαμε με φορείς και εκπροσώπους, διοργανώσαμε δράσεις και εκδηλώσεις στο σχολείο για τη διάχυση των αποτελεσμάτων της δουλειάς μας.

3. Περιγραφή Εκπαιδευτικής Πρακτικής

3.1 Εκπαιδευτικός/οί – Ομάδα μαθητών

Παρακαλώ αναφέρετε τα ονοματεπώνυμα των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών και τον αριθμό των μαθητών/τριών:

Άννα Τρίγκατση-Σταυρούλα Βλάχου, Στυλιανή Κεραμιδά-Αλεξάνδρα Ηλία
90 μαθητές/τριες

3.2 Εκπαιδευτικό πλαίσιο

Παρακαλώ επιλέξτε το εκπαιδευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο υλοποιήθηκε η εκπαιδευτική πρακτική σας:

Σχολικό πρόγραμμα – project (διάρκειας μερικών εβδομάδων ή μηνών)

3.3 Μαθησιακές δραστηριότητες & Μαθησιακά αποτελέσματα

Παρακαλώ περιγράψτε τις μαθησιακές δραστηριότητες και τα μαθησιακά αποτελέσματα της εκπαιδευτικής σας πρακτικής

Μαθησιακές δραστηριότητες

- Αφόρμηση από εικόνες με πρόσφυγες, σύνορα, θάλασσα, πουλιά και ζώα για την εύρεση του ονόματος του προγράμματος
- Επιλογή του θαλασσινού κοραλλιού ως δέντρου προσδοκιών με τα πουλιά-σύμβολο της αποδημίας στα "κλαδιά" του
- Παιχνίδι γνωριμίας με τελικό προϊόν το παζλ από post-it με τα ονόματα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μελών της ομάδας
- Χωρισμός σε ομάδες μέσα από παιχνίδι ("Σμύρνη-N.Ιωνία", για τους μικρασιάτες πρόσφυγες, "Συρία-Λέσβος", για τους σύγχρονους πρόσφυγες, "Παγετώνες-Τσουνάμι", για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες)
- Κατάρτιση συμβολαίου της κάθε ομάδας και σύνθεση ενός κοινού συμβολαίου
- Καταιγισμός ιδεών και συζήτηση με κηρύκειο/"talking stick" ως δημοκρατική πρακτική. Αφόρμηση από τραγούδι και ντοκιμαντέρ για τους Έλληνες μετανάστες και τη μικρασιατική καταστροφή αντίστοιχα, από βιντεοσκοπημένα αποσπάσματα από το "Καραβάν-Σαράι" του Θεάτρου του Ηλίου της Αριάν Μνουσκίν για τους σύγχρονους πρόσφυγες και pp για την κλιματική αλλαγή και τους περιβαλλοντικούς μετανάστες
- Δράση στο σχολείο για την Παγκόσμια Ημέρα Μετανάστη (18 Δεκεμβρίου) με κρυμμένα χάρτινα καραβάκια-φορείς ανθρωπιστικών μηνυμάτων για τους ξένους και την αξία της φιλοξενίας, κατασκευασμένα και ζωγραφισμένα από τα παιδιά (πβ. "Refugees crossing art project"), τα οποία εντοπίστηκαν από τους μαθητές του σχολείου και κρεμάστηκαν στο "δέντρο των ευχών", ενώ το «τυχερό» καραβάκι είχε και έπαθλο για τον ευρέτη. Κινητοποίηση και συμμετοχή της σχολικής κοινότητας
- Εργαστήρια (κατασκευή καρτών, ημερολογίου με δράσεις της ομάδας, ντεκουπάζ, χριστουγεννιάτικων στολιδιών, γλυκών) με στόχο το χριστουγεννιάτικο παζάρι. Η συμμετοχή των μελών της ομάδας ήταν αθρόα και ενθουσιώδης και η ανταπόκριση από μαθητές και καθηγητές του σχολείου μεγάλη
- Εννοιολογικός χάρτης (ξένος, μετανάστης, πρόσφυγας, αιτών άσυλο) και παιχνίδι ρόλων με θέμα "αίτηση πολιτικού ασύλου"
- Θεατροπαιδαγωγικός αυτοσχεδιασμός εμπνευσμένος από εργαστήριο με τίτλο «Ξενιτεμένο μου πουλί...: Αναπαραστάσεις της προσφυγιάς στη ζωή μας» που έγινε στο πλαίσιο του σεμιναρίου «Χθες εμείς... σήμερα άλλοι: Το προσφυγικό ζήτημα στην Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία» των ΚΠΕ

Δραπετσώνας, Λαυρίου, Ελευσίνας σε συνεργασία με τους Υπευθύνους ΠΕ Αττικής. Χρησιμοποιήθηκαν: 1) αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων σχετικών με καταστροφές, επικίνδυνα ταξίδια και καταιγίδα στη θάλασσα που συνέθεσαν σταδιακά το προφίλ του πρόσφυγα-ήρωα και την ιστορία του, 2) γάντια και σκουφί που φορούσαν οι τελεστές κάθε κεφαλαίου της ιστορίας, 3) καρτέλες σε κύκλο για τους συμμετέχοντες και θρανίο-σκηνή-καράβι, 4) τουμπερλέκι που δημιουργούσε την ατμόσφαιρα της τέλεσης και έδινε το σύνθημα και τον ρυθμό για τις εναλλαγές των σκηνών

- Διαδικτυακό παιχνίδι "Ταξίδι Φυγής" της Ύπατης Αρμοστίας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
- Παιχνίδι με κάρτες ρόλων με υλικό από τον οδηγό του Βρετανικού Ερυθρού Σταυρού "Θετικές Εικόνες" για τη μετανάστευση
- Κατασκευή "Κοσμοχάρτη" με κολάζ από τις ιστορίες περιβαλλοντικών μεταναστών (βλ. σεμινάριο «Χθες εμείς...σήμερα άλλοι»)
- Προσέγγιση της περιβαλλοντικής αδικίας με τη βοήθεια της ηλεκτρονικής πλατφόρμας eJAtlas (βλ. σεμινάριο «Χθες εμείς... σήμερα άλλοι», εργαστήριο S.A.M.E. World Αειφορία)
- Προετοιμασία για μια εκδρομή που δεν έγινε (Μυτιλήνη-Αϊβαλί) μέσα από τη συγκριτική ανάγνωση του graphic novel "Αϊβαλί" του Solour με τα μυθιστορήματα στα οποία βασίστηκε
- Διοργάνωση ημερίδας με τον Solour στο σχολείο, κατασκευή αφίσας και πόστερ με αποσπάσματα από το graphic novel "Αϊβαλί" με έθνικ μπουφέ από τα μέλη της περιβαλλοντικής ομάδας. Τα μέλη της ομάδας αλλά και οι συμμαθητές τους παρακολούθησαν με αμείωτο ενδιαφέρον μέχρι το τέλος και ζήτησαν από τον Solour να κάνει ένα σκίτσο του στον τοίχο της αίθουσας εκδηλώσεων: ένα καράβι γεμάτο πρόσφυγες
- Παγωμένη εικόνα προσφύγων με πανό για «ανοιχτά σύνορα» στο προαύλιο του σχολείου ως δράση αλληλεγγύης για τους πρόσφυγες υπό τον ήχο παραδοσιακού συριακού τραγουδιού από τα μεγάφωνα. Η δράση συγκέντρωσε μαθητές και καθηγητές γύρω μας στο προαύλιο που παρακολουθούσαν σιωπηλοί.
- Παιχνίδι προσομοίωσης ("Το συμπόσιο της πείνας", βλ. σεμινάριο «Χθες εμείς... σήμερα άλλοι») για τη διατροφική επάρκεια και την άνιση κατανομή των πόρων της Γης. Χρησιμοποιήθηκαν κάρτες ρόλων και στήθηκε σκηνικό τριών διαφορετικών χώρων εστίασης ανάλογων με την κοινωνική τάξη κάθε ομάδας. Η κατάταξη των μαθητών στις κοινωνικές τάξεις ήταν τυχαία. Τα μέλη της ομάδας μπήκαν στους ρόλους τους, οι ευνοημένοι απολάμβαναν τα προνόμιά τους, οι αδικημένοι ένοιωθαν υποβιβασμένοι και είτε αποδέχονταν είτε διαμαρτύρονταν, ενώ η μεσαία τάξη συμβιβαζόταν
- Επίσκεψη στο ΚΓΠΕ Αργυρούπολης στο πλαίσιο του δικτύου "Το νερό-Η θάλασσα" και σύνδεση της θάλασσας ως περάσματος με το προσφυγικό ζήτημα, μέσα από την ζωγραφική πόστερ από την κάθε ομάδα. Στο πεδίο της θάλασσας του Αλίμου η τυχαία συνάντηση με Σύριους πρόσφυγες από το Ελληνικό κατά τη διάρκεια των μετρήσεων, πρόσφερε και την πρώτη συνέντευξη από πρόσφυγα στην ομάδα (με μετάφραση από τα Αραβικά από αραβόφωνο μέλος της ομάδας). Η δεύτερη έγινε στο πλαίσιο συνέντευξης κατοίκου της Μεταμόρφωσης με

προσφυγική καταγωγή από Ομάδα Προφορικής Ιστορίας, στην οποία ανήκουν μέλη της παιδαγωγικής ομάδας του περιβαλλοντικού προγράμματος

- Συμμετοχή στη δράση "Ένα σακίδιο για τον δρόμο" για τα μικρά προσφυγόπουλα
- Συγκέντρωση ρούχων, τροφίμων κ.ά. ειδών πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες που συντόνιζε η Δ' ΕΛΜΕ
- Προετοιμασία για την τριήμερη εκδρομή σε Καστοριά-Γράμμο με προβολή του ντοκιμαντέρ "Δυο φορές ξένος" για τους μικρασιάτες πρόσφυγες στην κ. Μακεδονία και αποσπασμάτων από την ταινία "Ψυχή βαθιά" του Π. Βούλγαρη για τον εμφύλιο
- Ενημέρωση για την κλιματική αλλαγή με το υλικό του ΚΠΕ Καστοριάς
- Τριήμερη εκδρομή: Επίσκεψη στο ΚΠΕ Καστοριάς και στο Πάρκο Εθνικής Συμφιλίωσης στον Γράμμο (παρουσίαση της ιστορίας του εμφυλίου στην περιοχή, του οικοσυστήματος του βουνού, πεζοπορία σε μέρη σημαδεμένα από τον ελληνικό εμφύλιο), συνάντηση με την ιδρύτρια του συλλόγου των Απολλωνιαδιτών προσφύγων της Καστοριάς
- Διενέργεια διαγωνισμού ταλέντων στο πλαίσιο της τριήμερης εκδρομής με κριτική επιτροπή την παιδαγωγική ομάδα
- Συμμετοχή και συνδιοργάνωση της ημέρας εθελοντισμού "let's do it Greece" στο σχολείο μας (καθαρισμός, δέντροφύτευση, εξωραϊσμός-ζωγραφική, επισκευές)
- Τηλεδιάσκεψη με το Πειραματικό Λύκειο Μυτιλήνης και συζήτηση για την κατάσταση του προσφυγικού στη Λέσβο με αμοιβαία παρουσίαση των σχετικών περιβαλλοντικών μας προγραμμάτων
- Παρουσίαση του προγράμματος στη σχολική κοινότητα με αναπαραστάσεις και θεατρικό αναλόγιο που αναδεικνυαν όλες τις πλευρές του προσφυγικού που εξετάσαμε. Στο συγκινημένο κοινό μας ήταν μαθητές, μέλη του συλλόγου διδασκόντων, γονείς και η Υπεύθυνη ΠΕ β' Αθήνας
- Μετακίνηση και συμμετοχή της περιβαλλοντικής ομάδας σε ειδική εκδήλωση του Υπουργείου Παιδείας για τα σχολεία της Αττικής που βραβεύτηκαν για την ενασχόλησή τους με το προσφυγικό ζήτημα και της σύμπραξης δήμων 21 ΟΤΑ για παραλαβή του Επαίνου Περιβαλλοντικής Ευαισθησίας
- Πεζοπορία και διήμευση στο Καταφύγιο Μπάφι στην Πάρνηθα, πεζοπορία μέχρι το πυροφυλάκιο της Σκίπιζας και ενημέρωση από εθελοντή του ΕΔΑΣΑ για τη δράση του Συλλόγου και την αξία της εθελοντικής δασοπυροπροστασίας μετά τη λήξη του προγράμματος

4. Αναστοχασμός της Εκπαιδευτικής Πρακτικής

Παρακαλώ αναστοχαστείτε την πρακτική σας, την εκπαιδευτική διαδικασία και τα μαθησιακά αποτελέσματα. Θα ήταν χρήσιμο ο αναστοχασμός σας να απαντά στα εξής σημαντικά ερωτήματα:

Πρόκειται για μια καλή εκπαιδευτική πρακτική επειδή

- Συνδέει με καινοτόμο τρόπο το φυσικό περιβάλλον της θάλασσας με το μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα (βλ. δέντρο προσδοκιών, η θάλασσα ως πέρασμα, εργασίες πεδίου στη θάλασσα). Καταδεικνύεται η αλληλεπίδραση

μεταξύ φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και η ανάγκη ενιαίας αντιμετώπισής τους

- Συνδέει το σήμερα με το χθες, το εδώ με το αλλού (π.χ. ονόματα ομάδων "Σμύρνη-Ν.Ιωνία", "Συρία-Λέσβος")
- Χρησιμοποιεί τη βιωματική μέθοδο (παιχνίδι γνωριμίας, παιχνίδι ρόλων, αυτοσχεδιασμό, κολάζ, διενέργεια ακτιβιστικών δράσεων, προετοιμασία και συμμετοχή σε εκδηλώσεις και εκδρομές), που εξασφαλίζει τη συναισθηματική δέσμευση των μελών στα τεκταινόμενα που ενισχύεται με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών (βλ. διαδικτυακά παιχνίδια και εκπαιδευτικά πακέτα, ηλεκτρονικές πλατφόρμες, χάρτες)
- Προωθεί την κατανόηση και ακόμη περισσότερο την ενσυναίσθηση και την αποδοχή μέσα από παιχνίδια ρόλων/προσομοίωσης ενώ καλλιεργεί την κοινωνική ευαισθησία και την ιδιότητα του ενεργού πολίτη που νοιάζεται για όσα συμβαίνουν γύρω του μέσα από δράσεις (ακτιβιστικές, εθελοντικές, ανθρωπιστικές)
- Κάνει εκτεταμένη χρήση καλών πρακτικών που έχουν προταθεί σε σεμινάρια περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (βλ. Συμπόσιο της πείνας, eجاتlas, κοσμοχάρτης, θεατροπαιδαγωγικός αυτοσχεδιασμός), αλλά και από άλλους φορείς και οργανώσεις (βλ. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, Βρετανικός Ερυθρός Σταυρός, "Refugees crossing art project")
- Εφαρμόζει πρωτότυπες ιδέες/πρακτικές (κηρύκειο/talking stick, ακτιβιστική δράση/παγωμένη εικόνα με πρόσφυγες, κόμικς/λογοτεχνία για την ιστορική προσέγγιση του προσφυγικού ζητήματος και διοργάνωση εκδήλωσης με τον διεθνή φήμη κομίστα Solour, τηλεδιάσκεψη με το Πειραματικό Λύκειο Μυτιλήνης ως αντιστάθμισμα για μια εκδρομή που δεν έγινε, σύνδεση ελληνικής προσφυγικής/μεταναστευτικής/εμφυλιοπολεμικής ιστορίας με σύγχρονες μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές και περιβαλλοντικούς πρόσφυγες, σύνδεση θάλασσας με πρόσφυγες)
- Σημείο-κλειδί είναι η ολιστική αντιμετώπιση της έννοιας του περιβάλλοντος, όχι με τη στενή έννοια του φυσικού περιβάλλοντος

Τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας πέραν του περιβαλλοντικού έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ελληνικό προσφυγικό παρελθόν και παρόν καθώς και για την ιστορία όπως προκύπτει από τις αφηγήσεις των απλών ανθρώπων (προφορική ιστορία) και την ιστορικότητα της περιβαλλοντικής προσέγγισης

Η επιτυχία του προγράμματος έγκειται στη δέσμευση των μαθητών στο περιεχόμενο και τους στόχους του προγράμματος από την αρχή έως και την ολοκλήρωσή του ή ακόμη και μετά από αυτή (βλ. εκδρομή στην Πάρνηθα αρχές Ιουλίου) και στη χρήση των αποκτηθεισών γνώσεων στο πλαίσιο άλλων εγχειρημάτων (π.χ. κατασκευή βίντεο στο πλαίσιο της Βουλής των Εφήβων από μαθήτρια του προγράμματος)

- Το πρόγραμμα θα μπορούσε να περιοριστεί στους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες και το σύγχρονο μεταναστευτικό ζήτημα και να παραλειφθεί η ιστορική διάσταση

- Πρόκειται για ένα πρόγραμμα-αναφορά για τα μέλη της ομάδας, τη σχολική κοινότητα και τους συνεργάτες μας (υπεύθυνο Περιβαλλοντικής της β'/βάθμιας Β' Αθήνας, ΚΠΕ, Αργυρούπολης, υπεύθυνο του Υπουργείου Παιδείας)